

آلبرت کاستگر خان مهندس باشی

(گزارش‌ها، سفرنامه‌ها و اسناد آلبرت کاستگر خان

مهندس راه‌سازی اتریشی دوره ناصرالدین شاه)

تالیف، ترجمه، تصحیح:

دکتر مهدی وزینی افضل، علی ابوالقاسمی

سرشناسه	: وزینی افضل، مهدی، ۱۳۶۴-
عنوان و نام پدیدآور	: آلبرت کاستگرخان مهندس باشی: گزارش‌ها، سفرنامه‌ها و اسناد آلبرت کاستگرخان مهندس راه‌سازی
اتریشی دوره ناصرالدین شاه / تالیف، ترجمه، تصحیح مهدی وزینی افضل، علی ابوالقاسمی.	
مشخصات نشر	: جیرفت: دانشگاه جیرفت، انتشارات، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۹ ص.: عکس.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۴۷۵-۷-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۰۷ - ۲۱۲.
یادداشت	: نمایه.
عنوان دیگر	: گزارش‌ها، سفرنامه‌ها و اسناد آلبرت کاستگرخان مهندس راه‌سازی اتریشی دوره ناصرالدین شاه.
موضوع	: کاستگر، آلبرت -- سفرها -- ایران -- خاطرات
موضوع	: مهندسان عمران -- اتریش -- خاطرات
موضوع	: Civil engineers -- Austria -- Diaries
موضوع	: سفرنامه‌های اتریشی -- قرن ۱۹م.
موضوع	: Travelers' writings, Austrian -- 19th century
موضوع	: راهسازی -- ایران -- کارکنان -- سرگذشتنامه
موضوع	: Roads--Design and construction -- Iran -- Employees -- Biography
موضوع	: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ق. -- اسناد و مدارک
موضوع	: Iran -- History -- Qajars, 1779 - 1925 -- Sources
شناسه افزوده	: ابوالقاسمی، علی، ۱۳۶۳-
شناسه افزوده	: دانشگاه جیرفت، انتشارات
رده بندی کنگره	: TA۱۴۰
رده بندی دیویی	: ۶۲۴/۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۹۷۰۸۵۰

آلبرت کاستگرخان مهندس باشی (گزارش‌ها، سفرنامه‌ها و اسناد آلبرت کاستگرخان

مهندس راه‌سازی اتریشی دوره ناصرالدین شاه)

* مولفین: دکتر مهدی وزینی افضل. علی ابوالقاسمی *

* نوبت چاپ: اول. زمستان ۱۳۹۸ *

* شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه *

* طراح جلد: فاطمه نوروزی *

* لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نگار اصفهان *

* صفحه‌آرا: امیر نیکبخت *

* شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۴۷۵-۷-۶

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

نشانی: جیرفت. کیلومتر ۸ جاده بندرعباس. دانشگاه جیرفت

تلفن: ۰۳۴-۴۳۳۴۷۰۶۱ - ۰۳۴-۴۳۳۴۷۰۶۵ - ۰۳۴-۴۳۳۴۷۰۶۵

تقدیم به:

شهدای راه و راه‌سازی

فهرست مطالب

۱۱	بخش اول: توضیحات کلی کتاب
۱۲	پیشگفتار
۱۴	درباره کتاب
۱۴	بخش اول کتاب
۱۵	بخش دوم کتاب
۱۷	بخش سوم کتاب
۱۸	تصویر شماره ۱: کاستگرخان در لباس نظامی
۱۹	معرفی کاستگرخان
۲۰	دوران حضور در اتریش و استخدام در ایران
۲۳	اولین پروژه‌های کاستگرخان در ایران
۲۵	اولین طرح‌های راه‌سازی شوسه کاستگرخان در ایران
۲۸	ساخت راه شوسه مازندران
۳۱	استخدام در وزارت جنگ و ماموریت بلوچستان
۳۵	توسعه راه شوسه مشهد به قوچان
۳۹	بخش دوم: سفرنامه‌های آلبرت کاستگرخان
۴۰	فصل اول: سفرنامه «سفری به ایالات شمالی ایران»
۴۰	حرکت از تهران تا فیروزکوه
۴۲	فیروزکوه
۴۳	سوادکوه
۴۶	ساری
۴۸	اشرف
۵۲	استرآباد
۵۵	بازگشت به تهران
۶۱	فصل دوم: سفرنامه «سفری از تهران به بلوچستان»
۶۱	شروع سفر از تهران به قم
۶۸	ورود به قم
۷۱	از قم به کاشان
۷۳	از کاشان به اردستان

۷۵	از اردستان به نائین
۷۷	از نائین به یزد
۸۳	از یزد به کرمان
۸۷	از کرمان به ماهان
۸۹	از ماهان به بم
۹۱	بم
۹۶	از بم به بمپور
۱۰۲	بمپور
۱۰۶	از بمپور به دورترین مرزهای شرقی
۱۱۴	سفر بازگشت به تهران

بخش سوم: نسخه خطی و اسناد مربوط به کاستگرخان ۱۲۳

۱۲۴	فصل اول: نسخه سنگی «قانون مشق نظامی»
۱۲۵	فصل اول: در تعلیم سرباز فردا فرد
۱۲۵	فقره اول: قواعد کلیه
۱۲۵	خبردار
۱۲۶	فقره دوم: در وضع ایستادن سرباز
۱۲۷	فقره سیم: در حرکت سه
۱۲۸	فقره چهارم: در گردانیدن تن
۱۲۸	فقره پنجم: در حرکت پیش و به پهلو و به عقب
۱۳۵	فقره ششم: در نظام دادن
۱۳۵	فقره هفتم: در مشق تفنگ
۱۳۶	فقره هشتم: در استعمال تفنگ در وقت تیراندازی
۱۴۳	فقره نهم: در مشق مخبرانی سرباز
۱۴۸	فقره دهم: در سلام و احترام نظامی
۱۴۹	فقره یازدهم: در وضع ایستادن طبل و شیپورچی و موزیکانچی
۱۵۰	فقره دوازدهم: در وضع ایستادن سرباز مهندس پیاده

فصل دوم: اسناد آرشیوی مربوط به کاستگرخان ۱۵۱

۱۵۱	سازمان اسناد تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه ایران (استادوخ)
۱۵۱	سند شماره ۱: سواد قرارنامه میان حسین خان سپهسالار و کاستگرخان سرتیپ برای استخدام در وزارت امور خارجه و وزارت جنگ
۱۵۲	سند شماره ۲: قرارنامه استخدام کاستگر به عنوان مهندس در وزارت امور خارجه در ۵ ماده
۱۵۴	سند شماره ۳: قرارداد استخدام آلبرت کاستیگر به عنوان مهندس تلگراف در وزارت جنگ ایران و تضمین پرداخت حقوق وی از سوی کامران میرزا نایب السلطنه (سند به زبان فرانسه)
۱۵۶	سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما)
۱۵۷	

فهرست مطالب / ۹

سند شماره ۴: درخواست کاستگرخان از ناصرالدین شاه جهت اعطای ترفیع و درجه سرهنگی به همکارش محمدحسین میرزای مهندس.....	۱۵۸
سند شماره ۵: درخواست کاستگرخان از ناصرالدین شاه جهت دریافت ترفیع و منصب امیرتومانی.....	۱۶۰
سند شماره ۶: برات امین السلطان به کاستگرخان جهت نقشه کشی راه شوسه آذربایجان.....	۱۶۲
سند شماره ۷: درخواست کاستگرخان از ناصرالدین شاه جهت اعطای درجه جدید نظامی از سرتیپ اولی به امیرتومانی.....	۱۶۴
سند شماره ۸: درخواست کاستگرخان از ناصرالدین شاه جهت افزایش بودجه راه شوسه قوچان، ترفیع درجه به خود و همکارش محمدحسین میرزا مهندس.....	۱۶۶
سند شماره ۹: گزارش زین العابدین مهندس از پیشرفت کار شوسه قوچان و نقش کاستگرخان در این راه.....	۱۶۸
سند شماره ۱۰: گزارش زین العابدین مهندس از تعیین خط راه شوسه قوچان و عملکرد کاستگرخان.....	۱۷۰
سند شماره ۱۱: گزارش زین العابدین مهندس از درخواست کاستگرخان مبنی بر واگذاری تنخواه راه قوچان به او.....	۱۷۲
سند شماره ۱۲: گزارش زین العابدین مهندس از پیشرفت کار شوسه قوچان به سرپرستی کاستگرخان و مرتب بودن اوضاع.....	۱۷۴
سند شماره ۱۳: گزارش زین العابدین مهندس از عملکرد کاستگرخان در راه سازی قوچان.....	۱۷۶
سند شماره ۱۴: گزارش زین العابدین مهندس از شروع کار راه شوسه قوچان و اطمینان از پرداخت‌ها به کاستگرخان و دیگران.....	۱۷۸
سند شماره ۱۵: گزارش زین العابدین مهندس از عملکرد کاستگرخان در شوسه کردن راه قوچان و لیست اعضای ناظر بر این راه.....	۱۸۰
سند شماره ۱۶: گزارش زین العابدین مهندس از اقدامات کاستگرخان و مهندسین همراه در راه شوسه قوچان.....	۱۸۲
سند شماره ۱۷: گزارش زین العابدین مهندس از اقدامات کاستگرخان در شوسه راه قوچان و خرید زمین‌هایی در طول مسیر ساخت راه.....	۱۸۴
سند شماره ۱۸: گزارش زین العابدین مهندس از توقف ساخت راه شوسه قوچان به علت بارندگی و برگشت کاستگرخان و مهندسین همراه به مشهد.....	۱۸۶
سند شماره ۱۹: گزارش زین العابدین مهندس از اختلافش با کاستگرخان بر سر مسائل مالی.....	۱۸۸
سند شماره ۲۰: گزارش زین العابدین مهندس از شروع ساخت راه شوسه قوچان توسط کاستگرخان از دروازه بالا خیابان مشهد.....	۱۹۰
سند شماره ۲۱: دستور واگذاری مدیریت ساخت راه شوسه قوچان به ملک التجار.....	۱۹۲

پیوست..... ۱۹۵

تصاویر..... ۱۹۶

تصویر شماره ۲: آلبرت کاستگر در نوجوانی.....	۱۹۶
تصویر شماره ۳: آلبرت کاستگر در جوانی.....	۱۹۷
تصویر شماره ۴: کاستگرخان در لباس نظامی ایرانی در هنگام سفر دوم ناصرالدین شاه به اروپا.....	۱۹۸
تصویر شماره ۵: ناصرالدین شاه و درباریان در سفر دوم به اروپا.....	۱۹۹
تصویر شماره ۶: دیدار ناصرالدین شاه با جوزف اول امپراتور اتریش در نمایشگاه بین المللی وین.....	۲۰۰

- تصویر شماره ۷: کاستگرخان در اتریش سال ۱۸۷۸م / ۱۲۹۵هـ.ق. ۲۰۱
- تصویر شماره ۸: کاستگرخان بعد از بازگشت از ایران ۲۰۲
- تصویر شماره ۹: مقبره کاستگرخان در بازن سوئیس ۲۰۳
- تصویر شماره ۱۰: نقشه سفر کاستگرخان به ایران و برگشت به اتریش ۲۰۴
- تصویر شماره ۱۱: نقشه مسافرت کاستگرخان در ایران و طرح های جاده سازی او ۲۰۵
- تصویر شماره ۱۲: مهر کاستگرخان با عبارت: «آلبرت کاستگرخان مهندس باشی و سرتیپ اول دولت علیه ایران» ۲۰۵
- تصویر شماره ۱۳: صفحه اول نسخه چاپی «قانون مشق نظامی» ۲۰۶

فهرست منابع و مآخذ ۲۰۷

- سازمان اسناد وزارت امور خارجه (استادوخ) ۲۰۷
- سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما) ۲۰۷
- نسخه های خطی ۲۰۹
- منابع مطالعاتی ۲۰۹
- مقالات ۲۱۲
- منابع لاتین ۲۱۲
- نمایه ۲۱۴**

بخش اول:

توضیحات کلی کتاب

پیشگفتار

در دوره قاجار، اروپاییان زیادی با اهداف مختلف به ایران سفر کردند و برخی از آنها، آثاری از خود به جا گذاشته‌اند. در این بین کاستگرخان مهندس اتریشی جایگاه ویژه‌ای دارد زیرا او به عنوان اولین مهندس راه‌سازی به استخدام دولت ایران در زمان ناصرالدین‌شاه در آمد. در مورد این مهندس، در پژوهش‌های ایرانی، آثار چندانی نبود و تنها فریدون آدمیت در کتاب «اندیشه ترقی» یک گزارش بسیار کوتاه از او آورده بود. در هنگام پژوهش و تحقیق در مورد کاستگرخان، سه گزارش او در مورد ایران به دست آمد که نه تنها ترجمه نشده بودند، بلکه هیچ نشانی از این آثار در کتب و مقاله‌های فارسی وجود نداشت. همچنین اسناد بسیاری از کاستگرخان در «سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران» و «مرکز اسناد تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه ایران» وجود داشت که کمتر ارجاعی به آنها شده بود. بنابراین بررسی کارنامه و ترجمه آثار آلبرت کاستگرخان، می‌توانست برگی از تاریخ ایران را روشنتر سازد و کمکی هر چند کوچک به مطالعات ایران‌شناسی کند.

ترجمه آثار کاستگرخان و تصحیح و بازخوانی مربوط به او، حدود دو سال زمان برد. احتمالاً اسناد و مدارک آرشیوی در سازمان‌های اسناد خارج از ایران به خصوص اتریش در مورد کاستگرخان وجود دارد که فعلاً دسترسی به آنها ممکن نشد. امیدواریم در آینده پژوهشگران دیگر، این اسناد را نیز به فارسی ترجمه و در اختیار علاقه‌مندان قرار دهند. جا دارد از همکاران و دوستانی که در این مسیر کمک شایانی به پیشبرد این تحقیق کردند

بخش اول: توضیحات کلی کتاب / ۱۳

صمیمانه تشکر کنیم. از دوستان عزیزمان دکتر مطلب مطلبی، دکتر صباح خسروی و دکتر امین محمدی در سازمان اسناد کتابخانه ملی ایران که اسناد مربوط به کاستگرخان را در اختیار محققین قرار دادند بسیار سپاسگزاریم. در بسیاری از مواقع کلمات و یا اعدادی در این اسناد وجود داشت که خواندن آنها بسیار پرمشقت بود و اگر این دوستان عزیز بی ادعا ولی پرتوان و جوان با آن تجربه مثال زدنی نبودند، خواندن کامل اسناد غیرممکن به نظر می رسید.

همچنین از دوست بزرگوارمان دکتر صباح قنبری که کتاب «سفرنامه بلوچستان» کاستگرخان را از دانشگاه بیرمنگام انگلستان با سختی فراوان تهیه و ارسال کردند تشکر می کنیم. هفت سال زندگی در خوابگاه دانشجویی در کنار این بزرگوار، صعه صدر، گذشت، صبر و احترام را به ما آموخت. از آقای دکتر نادر پروانه که با حوصله و محبت فراوان طرح جلد کتاب و صفحه آرایی کتاب را پیگیری کردند و در این مسیر پیشنهادات خوب و دقیقی را انتقال دادند، کمال امتنان را داریم. از انتشارات دانشگاه جیرفت نیز که به سرعت کتاب را مورد نقد و بررسی قرار دادند و نکات خوبی را جهت افزایش کیفی کتاب مطرح کردند و در سریعترین زمان ممکن، مقدمات چاپ این کتاب را مهیا کردند، تشکر و قدردانی می کنیم.

در اینجا لازم است از استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی اکبر جعفری دانشیار گروه تاریخ دانشگاه اصفهان تشکر و قدردانی کنیم که حضور ارزشمند و نکات ارزنده ایشان، کمک شایانی به پیشبرد علمی محققین و کارآمدی تحقیق حاضر کرد.

این کتاب بر محوریت راه و راه سازی تالیف شده است. جا دارد از شهدای راه سازی جنگ ایران و عراق نیز یاد کنیم که در پشت جبهه معادلات جنگ را تعیین و با مهندسی راه، زمینه پیروزی فرزندان ایران زمین را مهیا کردند. جوانان بی ادعایی که با نقشه‌ها، لودرها و بولدزهای خود، بسیار به چشم دشمن می آمدند و کم به چشم ما. روحشان قرین رحمت.

درباره کتاب

کتاب حاضر شامل گزارش‌ها، اسناد و مدارک آرشیوی یک مهندس اتریشی به نام مسیو آلبرت کاستگرخان^۱ است که در سال ۱۲۷۷ه.ق / ۱۸۶۰م در دوره ناصرالدین‌شاه به خدمت دولت ایران درآمد و تا سال ۱۳۰۷ه.ق / ۱۸۸۹م که در ایران بود، مجموع تجربیات خود از ایران را ثبت کرد. کاستگرخان را می‌توان اولین مهندس راه‌سازی شوسه و راه آهن در دوره قاجار نامید به همین دلیل، نوشته‌های او در مورد ایران حائز اهمیت فراوان است. مجموعه حاضر شامل مطالب زیر می‌باشد:

- گزارش کوتاهی از زندگانی کاستگرخان،
- گزارش سفرنامه مازندران،
- گزارش سفرنامه بلوچستان،
- تصحیح نسخه سنگی کتاب قانون مشق نظامی،
- بازخوانی اسناد و مدارک مربوط به شخص و اقدامات کاستگرخان.

بخش اول کتاب:

این بخش شامل معرفی کلی کتاب، معرفی شخص کاستگرخان و اقدامات او در ایران می‌باشد که با توجه به گزارش‌های شخصی کاستگرخان و اسناد و مدارک آرشیوی در ایران

تالیف شده است.

در این بخش سعی گردید با جست و جو در کتب، سفرنامه‌ها، روزنامه‌ها و اسناد دوره قاجار، دیدگاه دیگر درباریان و دستگاه سیاسی نسبت به کاستگرخان بیان شود. این بخش دشواری‌های خاص خود را داشت زیرا معدود منابعی به اسم کاستگرخان و اقدامات او اشاره کرده بودند، بنابراین چاره‌ای جز بررسی تعداد زیادی کتاب نبود. در پایان، یک مقدمه نسبتاً مفید تالیف شد تا خوانندگان بتوانند با خواندن آن، دیدگاهی کلی نسبت به کاستگرخان به دست بیاورند.

بخش دوم کتاب:

فصل اول این بخش شامل گزارش سفر آلبرت کاستگرخان به مازندران است. وی از جانب ناصرالدین شاه در سال ۱۲۷۷ هـ.ق / ۱۸۶۱ م، برای مطالعه راه‌های مازندران، سواحل دریای خزر و ایجاد راه شوسه، به شمال کشور اعزام شد. کاستگر با مطالعه دقیق منطقه و برآوردهای مهندسی، هزینه احتمالی ساخت راه تهران به مازندران را به عرض شاه رساند و نقشه‌هایی از این مسیر تدوین کرد. او همچنین گزارشی کوتاه از تجربه سفر خود تهیه و برای دوستش هاینریش کارل بروگش^۱، به آلمان ارسال کرد تا در نشریه انجمن جغرافیایی برلین به چاپ برسد. بروگش یک سیاستمدار آلمانی بود که دو مرتبه از جانب دولت بیسمارک در راس هیئتی به ایران سفر کرد و حاصل گزارش‌های خود را در دو کتاب تحت عنوان «در سرزمین آفتاب» و «سفری به دربار سلطان صاحبقران» گرد آورد. نشریه انجمن جغرافیایی برلین، گزارش کاستگرخان را دو سال بعد یعنی در سال ۱۲۷۹ هـ.ق / ۱۸۶۳ م تحت عنوان *Rundreise durch die nördlichen Provinzen Persiens* (سفری به ایالات شمالی ایران) در شماره دوازده خود و در شانزده صفحه به زبان آلمانی به چاپ رساند. ترجمه پیش رو، از روی نسخه آلمانی اثر ترجمه شده است.

این کتاب را از زوایای مختلفی می‌توان تحلیل کرد. در این گزارش، کاستگرخان بدون ملاحظه کاری و نگرانی، مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی حاکم بر نواحی شمالی ایران را بیان و مورد انتقاد قرار داده است. او فساد حاکم، بوروکراسی ناکارآمد، بی‌عدالتی و تبعیض در ایران را با زیرکی توصیف کرده و وضعیت بهداشتی، معیشتی، اقتصادی و امنیتی را در شمال ایران فاجعه بار دانسته است. تیغ انتقادات او در این گزارش، شخص شاه را نیز

---

1. Heinrich Karl Brugsch

مصون نگه نداشته و ناصرالدین شاه به فساد سازمان یافته و عدم توجه به مردم مناطق شمالی در برابر بحران‌های مختلف متهم شده است. مهمترین ویژگی این گزارش، نگاه جدید و تیزبینانه نسبت به مقوله کیفیت راه‌های ارتباطی است. گزارش‌های سفرنامه نویسانی که در اوایل دوره ناصری به ایران آمدند، نشان می‌دهد نگاه آنها به مقوله راه‌ها بسیار ابتدایی و گذراست. کاستگرخان با دیدی جدی‌تر به این مسئله پرداخته و عدم وجود راه را یکی از دلایل عقب ماندگی شهرهای شمالی ایران می‌داند. قسمت پایانی گزارش او، از راه‌های ساری به تهران، عمق فاجعه راه‌های ارتباطی و مشکلات فزاینده بازرگانان و مسافران را نشان می‌دهد و فضایی که او از این راه‌ها ارئه می‌دهد، فضایی ترسناک همراه با حس ناامنی و ناامیدی است. حسی که این نگرش را ایجاد کرده بود که دولت قاجار نسبت به وظایف ذاتی حکومت ناتوان شده و عملاً مشروعیت خود را در تمام ابعاد از دست داده است.

فصل دوم این بخش، سفرنامه تهران به بلوچستان کاستگرخان بررسی شده است. کاستگرخان در سال ۱۲۹۸ هـ. ق / ۱۸۸۱ م از طرف دربار ناصری مامور بررسی مسیر راه تهران به بلوچستان گردید. در سال‌های ۱۲۸۸ - ۱۲۸۹ هـ. ق / ۱۸۷۱ - ۱۸۷۲ م، نماینده انگلستان به نام گلداسمیت، مرزهای شرقی ایران را علامت گذاری و قراردادی را با دولت ایران امضاء کرد که بر طبق آن، منطقه بلوچستان به دو قسمت تقسیم گشت. بعد از این قرارداد، نفوذ انگلستان در شرق ایران بیشتر شد و گزارش‌هایی مبنی بر تحرک نیروهای طرفدار انگلستان به دربار مخابره شد.

ناصرالدین شاه، کاستگرخان را احضار و او را به یک ماموریت سیاسی و نظامی به کرمان و بلوچستان اعزام کرد. هدف شاه از اعزام کاستگرخان به این ماموریت، بررسی مرزهای شرقی، تقویت قلاع نظامی منطقه، بهسازی شبکه‌های آبیاری، ارزیابی قدرت و گرایش سیاسی ایلات و طوایف مرزی و در نهایت ایجاد سدی در برابر نفوذ انگلستان بود. کاستگرخان مسیر تهران، قم، کاشان، اردستان، نائین، یزد، کرمان را طی کرد تا به مرزهای شرقی ایران رسید. وی از تجربیات سفرش، سفرنامه‌ای را به زبان آلمانی به نام «از تهران به بلوچستان» تألیف کرد. این سفرنامه توسط ج. ج. کولینگز به زبان انگلیسی ترجمه شده است و ترجمه فارسی که اینک در اختیار شما است، ترجمه‌ای از نسخه انگلیسی این کتاب می‌باشد. متأسفانه با وجود پیگیری‌های متعدد، اصل نسخه آلمانی در دسترس مترجمین قرار نگرفت.

بخش سوم کتاب:

فصل اول این بخش، تصحیح یک نسخه سنگی به نام «قانون مشق نظامی» است که در سال ۱۲۹۶ هـ.ق / ۱۸۷۹ م، توسط کاستگرخان و کریم خان تالیف شده است. این کتاب به شماره نسخه ۲۵۹۱۱-۶ در کتابخانه ملی ایران محفوظ است. از این کتاب، نسخه دیگری در کتابخانه مجلس شورای اسلامی به شماره ثبت ۴۳۸۴۲ موجود است که تاریخ آن سال ۱۳۱۴ هـ.ق است. نسخه کتابخانه مجلس، با نسخه کتابخانه ملی بسیار تفاوت دارد و متن کاملاً متفاوت است و تصاویری به نسخه اضافه شده است. موضوع این کتاب، آموزش سربازان ارتش ایران، آشنایی آنان با روش‌های نظامی، استفاده از اسلحه، نحوه ایستادن در صف رژه و نظم و انضباط نظامی است.

فصل دوم بخش سوم، شامل بازنویسی اسنادی است که در مراکز مهم اسنادی کشور در مورد شخص کاستگرخان وجود دارد. این اسناد بازنویسی و با اصل اسناد در کنار هم در این فصل کتاب ذکر شده‌اند. موضوعات مهمی در این اسناد بررسی شده‌اند که عبارتند از:

- نامه‌های کاستگر به ناصرالدین شاه
- نامه‌های کاستگر بابت حقوق و مزایای خود
- صورت قراردادهای کاستگرخان
- گزارش‌های افراد دیگر در مورد کاستگرخان
- صورت مالی و حوالات کاستگرخان
- چالش‌های کاستگرخان در راه‌سازی قوچان

تصویر شماره ۱: کاستگرخان در لباس نظامی
(Felix Gasteiger, 1950, p 1)